

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Seminární práce

Obyvatelstvo a neživá příroda v okolí Bedřichova

**CORE036 Společnost a neživá příroda v
regionu střední Evropy**

Barbora Prokopová

Brno 2023

Mým bydlištěm je obec Bedřichov. Jde o jmenovce známější obce v Jizerských horách. Naše obec však leží v Jihomoravském kraji na severozápadním okraji okresu Blansko přibližně 8 km na jihozápad od Kunštátu. Bedřichov spadá pod obec s rozšířenou působností Boskovice, v některých úředních záležitostech (matrika, stavební úřad...) pak po Lysice. Poloha obce spadá do morfologicky nejvýše položeného území regionu označovaného jako Sýkořská hornatina (v rámci Hornosvratecké vrchoviny). Nadmořská výška převážné části obce je nad 600 m n.m.

Podle posledního sčítání obyvatel v roce 2021 má obec 255 stálých obyvatel ve 118 trvale obydlených domech. První písemná zmínka o obci je z roku 1392, kdy bylo zapsáno věno na Bedřichově Janem z Lomnice své manželce. Historicky byl Bedřichov označován jako Bedrzichow případně Friedrichsfeld.

Obr. 1: mapa okolí Bedřichova (cuzk.cz)

Ačkoli Bedřichov náleží Jihomoravskému kraji a v posledních historických obdobích správně spadá pod Boskovicko, etnograficky je součástí rozsáhlé oblasti Horácka. Zejména díky své poloze, hornatému terénu a historicky spíše chudšímu regionu se odrážely etnografické zvyky a tradice výrazně ekvivalentní právě charakteristice Horácka. Správní spádovost k Boskovicku, resp. Malé Hané se projevovovala jen minimálně a nejbližší okolí Bedřichova si udržovalo stále spíše Horácký charakter mírně odlišný odpovídající tzv. Moravskému Horácku až Podhorácku, kde hranice není v této oblasti zcela zřejmá. Většinou náročná zemědělská a lesnická práce, pohyb v náročném terénu se projevoval ve fyzických dispozicích obyvatel. Logicky tedy nebyly třeba tance

charakteristické jako v klasických folklorních oblastech, ale byly spíše široké bez výraznějších výskoků. Obdobně se chudost regionu projevovala v méně zdobném oblečení a slavnostním oděvu. Tradiční činnosti přivýdělné se orientovaly na dostupné materiály, jako košíkaření, práce se dřevem nebo pro tuto oblast typické háčkování výrobků z lidských vlasů.

Obr. 2: Bedřichov dnes

Historicky byla naše obec převážně zemědělsky orientována. Pro většinu obyvatel bylo tedy obživou zemědělství, a hlavně lesnické práce a k tomu přidružené činnosti. Nejvýznamnějším podnikem se v obci stalo po první světové válce strojní kolářství a pilařství, které postupně přinášelo práci lidem z obce, ale i širokého okolí. Postupem doby se rozšiřoval sortiment výroby a po 2. světové válce se výroba zcela změnila. Podnik se stal dominantním výrobcem sjezdových lyží Artis, které měly věhlas i ve světovém měřítku. Podnik ale zanikl po restrukturalizaci po roce 1992.

Bedřichov leží na hranici dvou přírodních parků – Lysicko a Svratecká hornatina. Přírodní park Lysicko začíná u Bedřichova a pokračuje v obdélném tvaru na východ. Od nejvyšších poloh na západě se postupně sklání do boskovické brázdy. Park byl vyhlášen na ploše přibližně 4000 ha v roce 1994. Charakteristické pro park jsou mělká, převážně lesnatá údolí, střídána holými osídlenými kopci a hřbety s plochami luk a polí, jež nabízejí daleké výhledy převážně východním směrem do Boskovické brázdy i dále na oblé hřbety Dražanské vrchoviny, za ideálních podmínek bývají vidět i Jeseníky s nejvyšším Pradědem. Nejlepším rozhledovým místem je rozhledna Babylon u Kozárova, vzdálená asi 2 km jižně od Bedřichova.

Druhý přírodní park Svratecká hornatina. Ta byla vyhlášena v letech 1988 a 1995 o celkové rozloze přes 36 000 ha. Nachází se v okresech Blansko, Brno-venkov a Žďár nad Sázavou. Území je tvořeno členitou pahorkatinou, která je rozdělena na dvě části tektonickým prolomem protékaným řekou Svatkou (nadmořská výška 260-760 m n.m.). V údolích jsou četné skalní výchozy krystalinických hornin. Na horním toku řeky Svatky byla v padesátých letech vybudována Vířská přehrada, která slouží jako zdroj pitné vody. Hráz přehrady má výšku 71 metrů. V parku je vyhlášeno přes 35 chráněných území. Typické je pro území střídání lesů druhého až pátého vegetačního

stupně (dubobukový, bukodubový, bukový a jedlobukový stupeň), malých ploch hájů, luk, soliterních stromů. Společně s hustou sítí vodních toků tvořících řady přítoků řeky Svratky. Velice významným krajinným prvkem jsou také lidskou rukou vystavěné tvary a člověkem obhospodařované plochy: kamenné haldy, nezpevněné lomené kamenné zídky a mezi nimi zahrady, sady, pastviny, pastvinné lady a úzká políčka.

Geologické podloží Bedřichova a okolí je tvořeno přeměněnými horninami geologické oblasti nazývané moravikum. Horniny jsou převážně slídnaté ruly s muskovitem, biotitem a sericitem. Místy se v rulách objevuje i granát, to znamená, že se jedná o silně metamorfované horniny. V širším okolí jsou ještě vloženy lokálně jiné přeměněné horniny jako dvojslídné svory s granátem nebo izolované čočky dolomitických mramorů. Horniny jsou převážně starohorního, popřípadě prvohorního stáří – jsou tedy převážně starší více než 500 milionů let. Toto horninové podloží je překryto čtvrtohorními uloženinami. V okolí říčních toků jsou to říční (fluviální) uloženiny, případně různé druhy splachů. Při patách svahů jsou to nejčastěji mocné polohy svahovin (deluvií). Případně na rovinných plochách krajiny jsou nepřesunutá zvětralina na místě, která se označují jako eluvia. Nikde v blízkém okolí nejsou žádné polohy uloženin antropogenního původu – nemáme žádné větší skládky či deponie materiálu vytvořené lidskou činností.

Obr. 3: Historický pohled na Bedřichov

Obr. 4: Lyže Artis vyrobené v Bedřichově

V lesích v okolí Bedřichova, stejně jako Výletišťe za bedřichovským hřbitovem, jsou drobné opuštěné lůmky. V těch se těžili pevnější polohy rul a to především pro potřeby stavebního kameniva. Největší je drobný lom právě na Výletišti, který má velikost přibližně 80 x 30 m s výškou stěny do 3 m. Ostatní jsou výrazně menšího rozměru. Všechny jsou dnes prakticky skryté v bujně vegetaci, ale jejich terénní morfologie bývá stále dobře patrná. V širším okolí by se daly najít i rozsáhlejší lom, ale i ty jsou dnes již opuštěné. Jako například lom v Lysicích, střelnice ve Štěchově či v údolí Besénku. Ve všech případech jde o lomy kde se těžily již zmiňované dolomitické mramory. Ani ve vzdálenějším okolí nejsou žádné aktivně provozované lomy, pískovny či

hlinišť. Nejbližší takovéto těžebny jsou na východ za Boskovickou brázdou cca 15 km – kamenolom ve Lhotě Rapotině, kde se těží křemenný diorit a provozuje ho společnost Kamenolomy ČR, s.r.o. Pískovny jsou pak například v 7 km vzdáleném Kunštátu, kde se těží zvětralé křídové pískovce.

Přímo v Bedřichově nikdy nebyla historicky žádná hornická činnost. Ale v nedalekém Lačnově, dnes součást Štěchova se v 18. století pokusně těžily chudé železné rudy pro potřeby Blanenských železáren. Později se přidala i těžba velmi chudých rud olova a železa. Dokonce na zpracování byl postaven v Lačnově hamr, který již dnes neexistuje. Hornická činnost tu však byla ukončena ještě na konci 18. století, těžba železa ale pokračovala s přestávkami i v 19. století. Podle historických pramenů zde bylo vytěženo 4 000 q rudy s výtěžkem 56 liber olova, 25 liber stříbrného klejtu a z něj pak 2 loty stříbra. Tuto historickou etapu dokumentuje existence obecní pečeti s vyobrazenou štolou a zkřížená kladiva ve znaku obce Štěchov. Zřetelné pozůstatky po hornictví dnes ale nejsou nikde patrné.

Obr. 5: Žižkův stůl

Obr. 6: Propady štol u Štěpánova n. Svrt.

Významnější blízký hornický region je okolí Štěpánova nad Svratkou, přibližně 10 km severozápadně od Bedřichova. Jde o mnohem rozsáhlejší a bohatší území, kde se těžily rudy stříbra, olova, zinku a mědi s různým podílem As, Sb a Au. Štěpánovský rudní revír se rozkládá po obou stranách údolí řeky Svratky, je široký cca 1,5 km a dlouhý 5–7 km. Hornická činnost zde probíhala nárazově, ale intenzivně již v období 13.-16. století, nejrozsáhlejší práce potom podobně jako v Lačnově v průběhu 18. století. Celá oblast byla ještě v šedesátých a osmdesátých letech 20. století znovu zkoumána pro případné obnovení těžby. Ze všech průzkumů ale byly rudné výskyty zhodnoceny jako nebilanční a dnes tedy zcela nerentabilní. Po hornické činnosti jsou dodnes patrné pozůstatky (šachty, štoly, propady či haldy) a zachovaly se převážně v lesních komplexech a většinou nepodlehly likvidaci při rekultivacích. Z tohoto hlediska

jde na západní Moravě o unikátní oblast, která má charakter přírodního hornického skanzenu.

Zajímavostmi neživé přírody jsou v okolí skalní útvary vytvořené mrazovým zvětráváním rul v okolních lesích. Nejvýznamnější je Žižkův stůl severně od Bedřichova, který byl vyhlášen přírodní památkou. Podobných útvarů lze potkat v okolí více, nikoliv však v tak rozsáhlé podobě. Západně od Bedřichova je zařízlé údolí s potokem Besénkem, kde jsou často svahy lemovány skalními útvary, případně skalními defilé.

Velkou zajímavostí je výskyt modrých mramorů v desek kilometrů (na západ) vzdálené Nedvědici. Jde o světově unikátní záležitost, kdy dodnes není zcela objasněno, co modré zbarvení mramorů způsobuje a bývá předmětem mnoha vědeckých analýz. Mramor se zde těžil již od 15. století a byl velmi žádaným dekoračním kamenem. Nejznámější je tzv. Obecní lom, který je dnes polozasucený a porostlý lesní vegetací.

Obr. 7: modrý mramor z Nedvědice

Další zajímavostí geologické stavby je Boskovická brázda na východ od obce. Je to 2-10 km široká geomorfologická struktura o délce téměř 100 km a má severovýchod – jihozápadní směr. Začíná na severu u Městečka Trnávka a končí na jihu u Moravského Krumlova. Vznikla jako hluboké vnitrozemské údolí v mladších prvohorách a byla proto vyplněna kontinentálními karbonskými a permskými uloženinami. V jižní části byly mocné polohy uhelných slojí, které se těžili v tzv. Rosicko-Oslavanském revíru. V naší severní části je ale vyplněna převážně klastickými uloženinami v podobě jílovců, prachovců, pískovců, popřípadě slepenců v okrajových částech.

Asi nejznámější nedalekou oblastí podstatnou neživou přírodou je Moravský kras, který je zhruba 20 km jihovýchodně od Bedřichova. Ten je nejdokonaleji vyvinutou krasovou oblastí České republiky. Moravský kras je pruh přibližně 25 km dlouhý a 3-6 km široký s plochou cca 85 km² (od Líšně a Maloměřic v Brně až po Sloup či Holštejn

na severu). Vrchovinu Moravského krasu tvoří devonské a spodnokarbonské vápence, které vznikly organickou činností v tropických až subtropických mořích, kterými byla zdejší oblast v té době zaplavena. Nejtypičtějšími povrchovými krasovými útvary jsou zde suché kaňony (žleby) a při kontaktu s nekarbonátovými horninami v okolí slepá a poloslepá údolí s ponory vodních toků (propadání Sloupského potoka, Stará a Nová Rasovna, Rudické propadání). Naopak na opačné straně pak vývěrové oblasti (vývěry Punkvy, vývěry Jedovnického a Křtinského potoka, vývěry Říčky). Dalšími povrchovými jevy jsou časté závrtvy a škrapová pole. Z podzemních krasových jevů je v oblasti známo více než 1100 jeskyní a propastí a jejich vznik je vázán převážně na vývoj podzemních toků výše uvedených vodních toků. Největší jeskyní systém Amaterské jeskyně – Sloupsko-Šošůvských jeskyní – Punkevních jeskyní má v součtu hodně přes 40 km a je nejdelším jeskyním systémem Česka. Je zde také největší množství zpřístupněných jeskyní na relativně malé ploše – Punkevní jeskyně s vodní plavbou, Kateřinská jeskyně s největším zpřístupněným podzemním dómem, Sloupsko-Šošůvské jeskyně s mimořádně mohutnými pozemními propastmi, jeskyně Balcarka s jedinečnou krápníkovou výzdobou a jeskyně Výpustek se zachovalým protiatomovým krytem, který měl být velitelským štábem armády. Mimo tyto zpřístupněné jeskyně je možné při dnech otevřených dveří navštívit i běžně nepřístupné jeskyně jako Císařskou jeskyni (ta bývá využívána pro speleoterapii), Býčí skálu ve střední části krasu (kde byly nalezeny archeologické pozůstatky po halštatském hromadném pohřbu) a Ochozskou jeskyni v jižní části Moravského krasu (tady jde o pravidelně zaplavovanou jeskyni v údolí Říčky nedaleko od Brna).

Použité zdroje:

Demek, J., Macovčín, P. eds. (2006): Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Brno: – AOPK ČR Praha. 580 s

Houzar S., Hrazdil V., Malý K., Pfeiferová A., Sadílek J. (2000): Charakteristika pozůstatků po starém dolování stříbrných, olověných a měděných rud ve štěpánovském rudním revíru na západní Moravě. – Vlastivědný sborník Západní Morava, 4, 116–137. MZA Brno.

Jarůšková, Z., Štof. A ed. (2014): Pravěk Boskovicka. – Muzeum Boskovicka. 368 str.

Knížek, M., Gadas, P. (2009): Moravský kras – exkurzní průvodce. – Přírodovědecká fakulta MU. 19 str.

Mackovčín, P. (2007): Chráněná území ČR. IX. – Brněnsko. – AOPK ČR Praha. 932 str.

Mísař, Z. (1983): Geologie ČSSR. – SPN Praha. 333 str.

Skořepa, H. ed. (2008): Přírodní poměry Boskovicka. – Muzeum Boskovicka. 185 str.

Válka, M. ed. (2009): Lidová kultura a nářečí na Boskovicku. – Muzeum Boskovicka. 410 str.

Webové zdroje:

www.cuzk.cz

www.geology.cz

www.lipka.cz

www.mapy.cz

www.obecbedřichov.cz

www.stechov.cz

www.treking.cz